

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 330.123.2

Загорій А.М.

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ РЕСУРСІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті обґрунтовано пропозиції щодо побудови ефективної системи управління ресурсами ВНЗ. Узагальнено ідеї, положення щодо категорій «ресурси», «ефективне управління ресурсами ВНЗ».

Ключові слова: вищий навчальний заклад, ресурс, структура ресурсів, управління ресурсами, ефективність.

The suggestions related to the effective system of university resource management are justified. The ideas and provisions related to such categories as “Resources” and “Effective University Resource Management” are summarized.

Keywords: higher education establishment, resource, structure of resources, effective management of resources.

Вища освіта як сфера надзвичайно важливої соціально-економічної діяльності є стратегічним ресурсом розвитку суспільства, забезпечення зростання його технологічного рівня і конкурентоспроможності в умовах глобалізації сучасного світу [1, с.260].

Проблеми ресурсного забезпечення діяльності підприємств, організацій, оцінки достатності ресурсного потенціалу, залежності між обсягом, складом ресурсів та досягнутими результатами діяльності, знаходяться в центрі уваги багатьох дослідників.

Актуальність дослідження управління системою ресурсів сучасного університету обумовлена тим, що своєчасне забезпечення ресурсами є фактором конкурентоздатності університету, обумовлює здатність надання якісних послуг та створення нових знань, уможливує досягнення поставлених цілей та завдань. Визначення, оцінка ефективності управління ресурсами – складна і багатоаспектна проблема, що потребує нових рішень в умовах сучасних умов функціонування ВНЗ.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить про те, що різні питання ресурсного забезпечення вищих навчальних закладів (ВНЗ) вивчаються як вітчизняними вченими, так і вченими ближнього та дальнього зарубіжжя. Особливості структуризації, ефективного управління ресурсами ВНЗ досліджували вчені В.Я. Заруба, З.П. Конохова, О.М. Сіренко, І.М. Бобко, А.М. Грінь, Ю.М. Соломенцев, Б.М. Позднеев, О.В. Солдатов, І.В. Абанкіна [2-5] та інші. Наявність даних робіт також підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Ставиться мета розглянути особливості структуризації ресурсів ВНЗ, обґрунтувати пропозиції відносно побудови ефективної системи управління ресурсами.

Як підтверджує практика, в умовах нестабільного розвитку економіки виживають лише організації зі стійкою адаптивною структурою, стратегія функціонування яких переформатована від ресурсоспоживання до ресурсотворення, тобто на розвиток людського капіталу, що значною мірою обумовлюється ефективним функціонуванням усієї системи освіти [1, с.262].

І.В. Абанкіна зазначає, що економічний потенціал освітніх установ можна визначити як сукупність внутрішніх ресурсів і зовнішніх умов, наявність яких забезпечує установі можливість надавати послуги заданої якості в певному обсязі [5, с. 200].

У загальному випадку ресурсний потенціал відображає можливість (потужність), організації з реалізації своєї місії та представляє собою сукупність її ресурсів різного виду, а також ступінь їх використання, здатність створювати корисний ефект. Потенціал кожного робочого місця у вищій характеризується його можливістю з перетворення вхідних ресурсів у корисний результат і залежить від рівня кваліфікації та якості роботи працівника, умов та засобів праці, технології, якості ресурсів та їх достатності. Потенціал структурного підрозділу визначається не тільки сумою зазначених вище факторів, він багато в чому залежить від розвитку відносин соціальної мотивації: усвідомлення спільності цілей, колективізму, співробітництва, які визначають їх зміст. Фахівці відзначають, що ще складніше організаційні відносини між підрозділами, що визначають величину економічного потенціалу підприємства, так як на цьому рівні вступають в дію не стільки відносини між людьми, скільки відносини між соціальними групами, колективами підрозділів і їх керівниками [3, с.25-26].

Важливо також відмітити те, що сумарний ресурсний потенціал вишу не дорівнює, а перевершує суму потенціалів його окремих видів ресурсів. У зв'язку з вмістом основної діяльності ВНЗ ефект синергії діє насамперед серед тих ресурсів, які створюються за участю інтелектуальної праці на базі накопичених і знову набутих знань: інформаційних, технологічних і організаційних. При цьому організаційні ресурси в прояві активних підприємницьких здібностей співробітників розглядаються фахівцями як найважливіші ресурси господарюючого суб'єкта в умовах ринку [3, с.28].

Відповідно до ДСТУ ISO 9004-2001 «ресурсами можуть бути працівники, інфраструктура, виробниче середовище, інформація, постачальники та партнери, природні та фінансові ресурси» [6].

Вчені визнають, що існуюча класифікація ресурсів підприємств, організацій не є єдиною і строго однозначною, на даний час немає єдиного методологічного підходу до визначення класифікації ресурсів підприємств та організацій [3,7].

До складу ресурсів вишу можуть бути віднесені інформаційні, технологічні, трудові, організаційні, освітні, науково-дослідні, управлінські, капітальні, матеріальні, комунальні, фінансові, матеріально-технічні, управлінські інформаційні технології, нормативно-правові ресурси [3].

З позицій забезпечення поточної діяльності і планування стратегічної діяльності ВНЗ, як визначає В.Я. Заруба, ресурси можна розподілити на 3 умовних групи. По-перше, це ресурси що забезпечують освітню діяльність впродовж навчального року (грошові, матеріально-технічні, інформаційні, кадрові, нового прийому з позиції постачальників, ресурси працевлаштування (партнери, які його забезпечують)). По-друге, ресурси інфраструктури (аудиторний фонд, ресурси соціально-побутового і культурно-виховного призначення). По-третє, відновлювані ресурси для вирішення стратегічних завдань (грошові, мається на увазі вільні кошти навчального закладу, які залишаються після витрат на освітню діяльність, цільові грошові накопичення, фонд матеріального стимулювання персоналу; матеріально-технічні (ресурси інфраструктури та обладнання які звільнюються через оптимальне планування графіку навчального процесу та ресурси соціально-побутового і культурно-виховного призначення); кадрові - с позиції структури робочого часу викладача це робочий час, який залишається після забезпечення ними освітньої діяльності і може бути спрямований на виконання стратегічних завдань. При цьому автор зазначає, що аудиторний фонд повністю, або значна його частина відноситься

до першої групи, а ресурси соціально-побутового і культурно-виховного призначення також відносяться до третьої групи [2].

Інші вчені у сфері освітньої діяльності виділяють наступні ресурси вишу: професорсько-викладацький склад (ПВС), навчально-допоміжний персонал (НДП), матеріально-технічні (лабораторний і аудиторний фонди, обладнання, техніка, прилади, канцтовари, папір і т.д.), фінансові, інтелектуальні (навчально-методичне забезпечення), інформаційні ресурси [4].

На наш погляд до системи ресурсів університету варто віднести наступні: трудові, фінансові, інформаційні, інтелектуальні (у тому числі ресурс «знання»), ресурси нового прийому, матеріально-технічні (у тому числі ресурси інфраструктури), технологічні, ресурс працевлаштування студентів (партнери). Стратегічними ресурсами вишу є кожен з видів ресурсів який визначає певні його можливості щодо досягнення стратегічних цілей діяльності.

Ключовими дефініціями дослідження проблеми ефективного управління ресурсами ВНЗ є «ресурси», «управління» та «ефективність».

Існують різні визначення поняття «ресурси». В електронному словнику Глоссарий (glossary.ru) наголошується: ресурси це джерела і передумови одержання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна реалізувати при існуючих технологіях та соціально-економічних відносинах. Електронне джерело Вікіпедія (wikipedia) надає таке визначення: ресурс це кількісна міра можливості виконання будь-якої діяльності, умови, що дозволяють за допомогою певних перетворень отримати бажаний результат.

Автором з урахуванням дослідженого матеріалу, специфіки роботи ВНЗ пропонується наступне визначення поняття «ресурси ВНЗ»: це все те, що є необхідним для надання освітніх послуг, сприяє підвищенню їх якості, може залучатися у разі необхідності, забезпечує стабільну роботу і досягнення стратегічних цілей навчального закладу.

Під економічною ефективністю розуміють:

1) відношення між витратами рідкісних ресурсів і виробленим в результаті їх використання обсягом товару або послуги;

2) виробництво продукту певної вартості при найменших витратах ресурсів;

3) досягнення найбільшого обсягу виробництва товару або послуги із застосуванням ресурсів певної вартості;

4) такий стан справ, при якому неможливо щось змінити з метою більш повного задоволення бажань однієї людини, не завдаючи при цьому шкоди задоволенню бажань іншої людини;

5) отримання якомога більше з доступних нам обмежених ресурсів;

6) міру наших витрат на досягнення поставлених цілей;

7) як загальнонаціональна мета - здатність всієї економіки отримати максимальний результат з існуючих обмежених ресурсів [9, с.819-820].

Вченими надаються різні трактування поняття «управління»:

- сукупність дій, обраних на підставі певної інформації і спрямованих на підтримку або оптимізацію функціонування об'єкта відповідно до наявної програми або мети функціонування [8, с. 400].

- елемент, функція організаційних систем, що забезпечує збереження певної структури, збереження підтримання режиму діяльності, реалізації програми, цілей діяльності [9, с. 697].

- свідомий цілеспрямований вплив з боку суб'єктів, управлінських органів на людей і економічні об'єкти, що здійснюється з метою спрямування їх дій і отримання бажаних результатів [10, с.328].

- це процес регулювання стану економічної системи, господарського об'єкта. Вплив на об'єкт або процес з метою підтримання його в певному стані або зміни стану в бажаному напрямку.

Методи управління залежать від специфіки керованого об'єкта, але завжди передбачається виділення періоду, на який поширюються управлінські рішення. Управління здійснюється відповідно до планів, що розробляються для періодів діяльності об'єкта [11, с.470-471].

У загальному вигляді в системі управління організацією процес управління ресурсами включає такі етапи: вход в систему, виробництво, формування зворотного зв'язку з внутрішнім та зовнішнім середовищем, вихід результатів. Процес перетворення вхідних ресурсів дуже складний, через те, що для кожного типу організації існує свій власний набір вхідних ресурсів, перетворюючих операцій, і готової продукції як результату. В деяких організаціях вони піддаються простої ідентифікації, в деяких – ні. В системі університетської освіти основними компонентами вхідних ресурсів є книги, наукові статті, відеозаписи, знання викладачів, здатності студентів, тощо. Оскільки виробництво у даній сфері стосується абстрактних дій (набуття знань, отримання нових навичок і здатностей), спостерігати за процесом перетворення вказаних ресурсів дуже складно. При цьому процеси які перетворюють, докорінно змінюють вихідні ресурси, формуючи нові знання, підходи [12, с.15-16].

Питання ефективного управління ресурсами стосується досягнення не лише економічної, а й соціальної ефективності. ВНЗ формує ресурси нової якості, надає необхідні знання та вміння, які сприяють формуванню наукового світогляду, розвитку здібностей, освіта є стратегічним ресурсом розвитку суспільства. Економічна ефективність управління ресурсами ВНЗ визначається оптимальними співвідношенням їх використання. Насамперед це стосується ефективності трудової мотивації академічного персоналу, його зацікавленості у якісній продуктивній праці. Соціальна складова ефективності відображає величину і ступінь задоволення споживачів освітніх послуг, співробітників організації, тощо. На нашу думку запорукою ефективного управління академічним персоналом ВНЗ є розробка системи оплати праці, в межах якої можна врахувати загальні положення оцінки рейтингу, якості, вимоги до посади з виміром компетенції і ефективності співробітника, вагу посад, характерні особливості функціонування різних ВНЗ.

Важливо також відмітити те, що за наявності певних ресурсів також мають бути створені необхідні умови для їх ефективного використання. Що насамперед пов'язано з корпоративною культурою вишу, яка в свою чергу є одним з необхідних компонентів ефективного управління трудовими ресурсами. Система управління має містити механізми, які сприяють запобіганню виникнення деструктивних становищ. Аналіз структури та видів ресурсів університету є необхідною умовою для створення власної структури менеджменту.

Ретельний аналіз сутності, класифікації ресурсів ВНЗ, особливостей управління ними дозволяє зробити наступні висновки.

Завдання ресурсного забезпечення виробничої діяльності стоять перед кожним підприємством, організацією, навчальним закладом. Різні види ресурсів мають подвійний характер: вони необхідні для забезпечення стабільної діяльності організації, і мають потенціал відновлення як того ж самого виду ресурсу, так і інших їх видів.

Відносно ефективного управління ресурсами ВНЗ можна наголосити, що цей процес містить по-перше сукупність дій спрямованих на збереження, оптимізацію їх

використання, підтримку в певному стані, або зміну їх стану в бажаному напрямку; по-друге дії які направлені на створення умов для ефективного використання ресурсів.

Система управління ресурсами є складовою частиною системи управління університетом, основним завданням якої є забезпечення досягнення завдань та цілей організації найліпшим способом.

Література:

1. Сафонова В.Є. Конкурентоспроможність національної системи вищої освіти в контексті глобалізації. / В.Є. Сафонова // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 36-2. — 2009. — С. 260-264.
2. Заруба В.Я. Аналіз структури ресурсів вищого навчального закладу / В.Я. Заруба, З.П. Конохова, О.М. Сіренко. — // Економічний простір. — 2009. — N 23/2. — С. 316-323.
3. Бобко ИМ Система ресурсов в вузе как фактор его эффективного функционирования и развития /ИМ Бобко, А.М. Гринь // Экономика образования. — 2007. — N 1 (38). — С. 23-29.
4. Соломенцев Ю. М. Эффективное управление ресурсами вуза / Ю.М. Соломенцев, Б.М. Позднеев, А.В. Солдатов // [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [<http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php>]
5. Абанкина И.В. Экономический потенциал вуза как фактор принятия решения о переводе в автономное учреждение /И.В. Абанкина, Н.Я. Осовецкая // Вопросы образования.— 2007. — № 3. — С. 199-219.
6. Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності: (ISO 9004:2000, IDT): ДСТУ ISO 9004-2001. — [На заміну ДСТУ ISO 9004-1-95; чинний від 2001-07-01]. — К.: Держстандарт України, 2001.
7. Варламова Т.П. Большая экономическая энциклопедия / Т.П. Варламова, Н.А. Васильева, Л.М. Неганова. — М.: Эксмо, 2007. — 816 с.
8. Кураков Л.П. Словарь – справочник по экономике / Л.П.Кураков, В.Л. Кураков. – 2-е изд. доп. и перераб. — М.: Гелиос АРБ. 1999. —464 с.
9. Вечканов Г.С. Современная экономическая энциклопедия / Г.С. Вечканов, Г.Р.Вечканова. – СПб.: Лань, 2002. —880 с.
10. Копорулина В.Н. Новый экономический словарь / В.Н.Копорулина, Д.В.Остапенко.— Ростов на Дону.: Феникс, 2008. — 432 с.
11. Коноплицкий В.А. Экономический словарь. Толково-терминологический. / В.А.Коноплицкий, А.И.Филина. — К.: КНТ, 2007.— 624 с.
12. Пивоваров С.Э. Операционный менеджмент: Учебник для вузов. Стандарты третьего поколения / С.Э.Пивоваров, И.А.Максимцев, И.Н.Рогова, Е.С.Хутиева. — СПб.: Питер, 2011.—544 с.

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Матросовою Л.М. 03.04.2012

Надійшла до редакції
13.04.12